

Др Емина Копас-Вукашиновић
Институт за педагошка истраживања
Београд

UDK-372.3(497.11)
Прегледни чланак
НВ.LVII.4.2008.
Примљен: 20. II 2008.

ПРОГРАМИ ПРЕДШКОЛСКОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА У СРБИЈИ, У ПЕРИОДУ ОД 1969. ДО 1995. ГОДИНЕ

Апстракт У периоду од 1969. до 1995. године на свим образовним нивоима се дешавају системске промене. Предшколско васпитање је делом интегрисано у систем васпитања и образовања тиме што су развијени различити васпитни програми у функцији припреме деце за полазак у школу. Утврђен је циљ да је неопходно сву децу старијег предшколског узраста обухватити предшколским васпитањем. Тиме би се временом знатно смањиле последице социјалних разлика с којима деца полазе у школу, а затим створили услови за њихово равноправно даље напредовање у систему образовања. Међутим, због актуелне економске кризе, реализација поменутог циља је успорена. Овај период је обележен покушајима обједињавања србијанског и војвођанског програма. У раду је дат приказ не само ових, него и других тада актуелних програма, према којима је организован васпитно-образовни рад са децом предшколског узраста.

Кључне речи: предшколско васпитање, дечији вртић, предшколски програми, активности деце.

PRESCHOOL EDUCATIONAL PROGRAMMES IN SERBIA IN THE PERIOD FROM 1969 TO 1995

Abstract In the period 1969 – 1995 systemic changes were made at all educational levels. Preschool education got to be partly integrated in the education system mainly by the development of the variety of programmes for preparing children for starting school. Established was the aim that all children of senior preschool age should be included in preschool education. The idea was that it would eventually lead to considerable reduction of the consequences of social differences with which children start schooling, and would enable subsequent development of equal conditions for students' further progress in the educational system. However, due to current economic crisis, the realization of the project has been slowed down. Attempts to unify the programmes of inner Serbia and those of Autonomous Province of Vojvodina also mark this period. Presented in this paper are not only these, but also some other programmes that were in use in the examined period in educational work with children of preschool age.

Keywords: preschool education, kindergarten, preschool programmes, activities of children.

Историјско-педагошки контекст

Планирана привредна и друштвена реформа нове Југославије требало је да буде спроведена средином шездесетих година 20. века, са циљем модернизације производње и повећања продуктивности. Међутим, у условима јачања улоге државе, у свим сферама друштвеног и привредног развоја, ова реформа је само делимично спроведена. Привредни развој Југославије је успорен, а њено уклапање у међународну поделу рада била је више жеља напредних снага него реална могућност. Стога је почетком 70-их година друштвена криза још више продубљена.

Чињеница је да се у оваквим друштвено-историјским и економским условима није могло очекивати да се решавају суштинска питања односа друштва и образовања. У том периоду у СФРЈ нису били конституисани основни идејно-научни погледи о положају образовања у самоуправном социјалистичком друштву (Ничковић и сар., 1971). Стога је било неопходно сачинити целовит документ којим би се утврдили правци свеукупне трансформације образовно-васпитног система. Такође, праћење промена у системима образовања у развијеним земљама није у потпуности пружало могућности за изналажење сопствених решења. Могла су бити прихваћена само општа начела и опредељења, као што су перманентно образовање, свестрани развој способности, стицање знања и способности социјалистички оријентисаног човека, јединство когнитивних, емотивних, вољних и других активности појединца (Група аутора, 1964).

Питања везана за организацију образовно-васпитне делатности у наредном периоду била су предмет многих расправа, размишљања и проучавања. Утврђивањем *Тезе о развоју и усавршавању система образовања и васпитања у СФРЈ* (1968.), поменути систем се знатно целовитије третира, у циљу стварања аутентичног југословенског образовно-васпитног система. Након двогодишњих расправа, СН Скупштина СФРЈ доноси *Резолуцију о развоју васпитања и образовања на самоуправној основи*. Настављено је сагледавање могућих путева самоуправне трансформације васпитно-образовне делатности, у намери да се она остварује у складу с организацијом друштвеног самоуправног механизма. При томе се тежило смањивању државног и јачању друштвено-самоуправног утицаја на образовање. Преображај система васпитања и образовања био је саставни део укупног преображаја нашег тадашњег друштва. Десетим конгресом СК Југославије, 1974. године је донета *Резолуција о задацима СК Југославије о социјалистичком самоуправном преображају васпитања и образовања* Истакнуто је залагање за темељну измену друштвеног положаја васпитно-образовне делатности, на основи њеног самоуправног удруживања с осталим делатностима у јединствен систем удруженог рада. Поменути документом

је утврђено да предшколско васпитање и образовање, због свог значаја за целокупан развој деце, мора постати саставни део система васпитања и образовања, као и друштвено-економске и социјалне политике. Истакнуто је да предшколским васпитањем и образовањем треба убрзати и проширити обухват деце, посебно из радничких породица.

У оваквим условима је било неопходно припремити програме рада у предшколским установама, којима ће се што потпуније остваривати функције предшколског васпитања и образовања (Гавриловић, 1998; Хорват, 1986). Било је битно решити кључно питање утврђивања јединствених основа предшколског и основношколског васпитања и образовања.

Актуелни програми у предшколским установама

Мада је било покушаја обједињавања србијанског и војвођанског предшколског програма, у овом периоду су равноправно егзистирала два програма, један за предшколске установе у Србији, а други у Војводини.

Међурепубличка група просветних саветника Завода за основно образовање СР Србије, СР Хрватске и СР Црне Горе предано је радила на припреми програма рада у деџим вртићима. Научни ставови, широко прихваћени на светском нивоу, као и позитивна инострана и домаћа искуства, за њих су представљали добру полазну основу за израду програма, избор садржаја и начина рада са предшколском децом. Тако је настао *Програм васпитно-образовног рада у предшколској установи*, који је 1969. године усвојио Просветни савет Србије, након пробне примене у десет предшколских установа у Србији. Припремљен програм је штампан у целини, с објашњењима, методским упутствима и прилозима (примери игара) који су представљали његов саставни део и доприносили бољем разумевању захтева програма и његовој адекватној реализацији.

Према одредбама *Закона о предшколском васпитању и образовању* из 1972. године, предложена су нова решења за организовање предшколског васпитања и образовања у Војводини. У сарадњи са међуопштинским просветно-педагошким заводима, на територији САП Војводине, као и стручним, школским, универзитетским и осталим друштвеним институцијама и организацијама у Новом Саду, Београду и Љубљани, целокупан програмски материјал је израђен у Педагошком институту Војводине, у Новом Саду. Тако је настао *Програм васпитно-образовне делатности у установама за предшколско васпитање и образовање у САПВ*. Сачињен је у две целине: за узраст деце до три године и за узраст од треће године до поласка у основну школу. Творци овог програма су такође користили искуства из других земаља, у којима је постојало организовано институционално предшколско васпитање и образовање. Полазна основа за израду овог

програма био им је већ актуелни *Програм васпитно-образовног рада у предшколској установи* из 1969. године. Пошли су од става да се предшколско васпитање и образовање мора изграђивати на истим идејним основама на којим се у нашој земљи у то време изграђује и школски систем. Уважавали су специфичности предшколског и школског узраста, тадашња савремена достигнућа медицине, психологије, педагогије и других наука, позитивне иностране и домаће резултате педагошке праксе. При конципирању програма радили су на конкретизацији заједничких циљева васпитања, за предшколски и школски узраст, избору садржаја, облика, метода и средстава рада. На тај начин су желели да остваре и одрже континуитет у поменутом систему, при чему треба знати да је у том периоду око 85 одсто деце најстаријег предшколског узраста похађало предшколске установе. Након јавне расправе и консултација, Просветни савет САП Војводине, јуна 1974. године, усваја *Програм васпитно-образовне делатности за узраст деце од треће године до поласка у школу*. Убрзо затим, марта 1975. године, усвојен је и *Програм васпитно-образовне делатности за узраст деце до треће године*, који је био први и једини документ ове врсте на територији тадашње Југославије, мада су предшколске установе јасленог узраста у Војводини радиле дуже од сто година.

Садржај и структура програмских концепција

Програм васпитно-образовног рада у предшколској установи. Према овом програму, циљ предшколског васпитања произилази из заједничког друштвеног циља васпитања, чије је остваривање условљено психофизичким могућностима деце. То подразумева да се, у границама друштвених могућности, морају створити услови за здраво и срећно детињство најмлађе генерације, односно допринесити њиховом правилном физичком, интелектуалном, моралном и естетском васпитању (*Програм васпитно-образовног рада ...*, 1970: 9). На основу овако одређеног циља, утврђени су посебни задаци: постављање темеља здравој физичкој конституцији, формирање основних елемената моралног лика детета, утицање на формирање интелектуалних способности детета и формирање елементарног смисла за естетско доживљавање. Не занемарујући улогу породичне средине, у програму је наглашено да се оваквим институционалним деловањем на предшколско дете постављају основе за његово даље успешно васпитање и образовање на старијим узрастима. Стога је неопходно наставити ширење мреже предшколских установа у Србији и на тај начин проширити друштвено-васпитни систем, који ће бити на квалитативно вишем нивоу у погледу педагошког, здравственог и социјалног старања о деци. Поменути предшколским програмом одређени су посебни задаци, које је могуће

реализовати јединственим деловањем установе, породице и шире друштвене заједнице (формирање основних хигијенских навика код деце, задовољавање њихове потребе за игром и заједничким животом са вршњацима, припрема деце за школу и сарадња са основном школом, сарадња са родитељима и широм друштвеном заједницом, пружање помоћи деци која одрастају у неповољним економским и културним условима).

Аутори овог програма одређују дечији вртић као предшколску установу у којој се остварује друштвено васпитање и образовање предшколске деце од треће године до поласка у школу. Као институције од посебног друштвеног значаја, а у зависности од потреба деце и родитеља, материјалних и кадровских могућности, ове установе могу имати различиту унутрашњу организацију (целодневни, полудневни или двократни боравак, са или без исхране). Без обзира на могуће разлике у унутрашњој организацији, сви дечји вртићи имају заједничке карактеристике (у програму истакнуто под термином «ознаке»). Пре свега, предшколска установа остварује јединствене васпитно-образовне задатке који произилазе из јединственог циља васпитања. Осим тога, рад са децом се организује на основу јединственог програма, уз јединствену организацију васпитно-образовних активности, која је утемељена на савременим поставкама науке о васпитању. Садржаји, средства, облици и методе рада са децом морају бити прилагођене њиховим могућностима. Истакнуто је да су игра, занимања и рад основне активности деце у установи, које се организују под руководством квалификованих васпитача. Поменуто активности се преплићу, допуњују и међусобно обогаћују, те се не могу строго, механички одвајати, нити поистовећивати.

Игра је у програму одређена као најзначајнији вид активности деце предшколског узраста. Кроз игру она изражавају своје психофизичке потребе, емоционална стања, социјалне тежње и утицаје друштвене средине. У исто време, она је један од најприроднијих путева за упознавање детета и незаменљиво је средство његовог васпитања. Стога је њена улога у свестраном и хармоничном развоју личности значајна, што подразумева игру као услов за срећно детињство предшколског детета. Аутори програма даље наглашавају да у игри дете има осећај слободе, у њој је оно активно и емоционално ангажовано. Играјући се, оно упознаје свет који га окружује, богати свој емоционални живот, развија и формира вољне особине, богати речник и развија говор. У програму је посебно наглашен значај игре за развој стваралачких способности предшколског детета, за његово упознавање и схватање односа међу људима, изграђивање сопственог модела понашања и односа према свету и животу. Игра је и основни облик учења предшколског детета, јер «...дете предшколског узраста учи играјући се и игра се учећи» (Програм васпитно-образовног рада ..., 1970:13). На тај начин је његово учење

олакшано, чак и неприметно, а стечено знање је трајније и квалитетније. То подразумева да васпитач, разумним и зналачким педагошким управљањем, прати и усмерава ток игре. Наравно да постоје различите класификације, врсте и варијанте дечјих игара, по свом садржају и начину извођења, које су међусобно повезане и узајамним деловањем једна другу обогаћују. У програму су разрађени различити начини организовања и руковођења игром. Наводе се две основне врсте игара: стваралачке игре, које стварају сама деца и игре са правилима, у које су сврстане покретне и дидактичке игре.

Радне активности деце предшколског узраста повезане су с игровним активностима. Кроз игру дете развија општу активност и припрема се за радне активности на старијим узрастима. Аутори програма наглашавају да се игра и рад предшколског детета рађају из његове природне потребе за активношћу и самосталношћу, у исто време и из тежње за подражавањем. Наравно да је неопходно да се рад предшколског детета постепено диференцира од његове игре, као посебна активност, са прецизно одређеним задацима и садржајима. У циљу конкретизације активности, у програму су истакнуте карактеристике радних активности предшколског детета. Пре свега, то је примереност узраским и индивидуалним способностима и могућностима деце у млађим, средњим и старијим предшколским групама. Следећа карактеристика подразумева постепеност у увођењу сложенијих задатака која се планирају и нуде деци. Такође се помиње педагошка осмишљеност и организованост радних активности предшколског детета, као и њихова систематичност. У програму су конкретизоване поједине радне активности, од најелементарнијих до сложенијих, за средњу и старију васпитну групу.

Занимања, као активности деце, представљају специфичну форму њиховог обучавања у дечјем вртићу, што ни у ком случају не треба да личи на наставне активности које се организују за децу школског узраста. Реч је о форми рада у којој, у одређено доба дана, истовремено учествују сва деца једне васпитне групе, с истим циљем, уз директно учешће васпитача. Према унапред одређеном циљу, васпитач одређује задатке и садржаје занимања, планира структуру активности деце и њихов ток. Уз њихову максималну ангажованост, деци се пружају могућности да стичу нова знања о околном свету, да усвајају вештине и навике, да развијају своје разноврсне способности. Организација и трајање занимања у дечијем вртићу одређени су узрастом деце, тако да у млађој групи оно траје од 10 до 15 минута, за децу средње групе оптимално време је 20 минута, док у старијој групи може трајати и до 30 минута, с тим што се за овај узраст могу организовати и два занимања дневно.

У даљем тексту програма су јасно разрађени васпитно-образовни задаци и распоред дневног режима деце у предшколској установи, за сваку узрасну групу посебно. Ради боље прегледности, табеларно износимо ове податке за млађу узрасну групу (*табела 1*).

Табела 1: Васпитно-образовни задаци и распоред активности деце у току дана

Узрасна група: МЛАЂА ГРУПА (деца од 3 до 4 године живота или четврта година живота)	
Васпитно-образовни задаци	Распоред активности деце
<ul style="list-style-type: none"> – заштита и чување здравља, борба против инфекције, нормалан физички раст и развој, челичење организма; – формирање основних навика; – навикавање деце на заједничке активности и занимања, заједнички живот у колективу, стварајући емоционално ведру и стабилну средину; – осамостаљивање деце; – развој чулне осетљивости, богаћење дејих искустава у функцији даљег интелектуалног развоја; – развој правилног говора деце; – формирање правилног односа према људима и догађајима; – оспособљавање за запажање, доживљавање и стварање лепога у свом окружењу и овладавање елементарним вештинама у подручју музике, ликовног израза и грађења. 	<ul style="list-style-type: none"> – јутарње окупљање; – припремање за доручак и обављање јутарњих потреба; – доручак; – слободна игра, обављање потреба и припрема за занимање (у почетку имају карактер игре и не морају се организовати свакодневно); – занимање (без основних математичких појмова и представа); – боравак на ваздуху, време покретних игара, имитативне стваралачке игре у кутићима и са грађевинским материјалом; – припрема за ручак; – ручак; – дневни сан; – ужина; – боравак на ваздуху, покретне игре.

У програму се даље детаљно разрађују садржаји и активности у области физичког и здравственог васпитања, упознавања околине (друштвене и природне средине) и развоја говора, с упутствима за њихову реализацију и примерима из праксе.

Програм васпитно-образовне делатности у установама за предшколско васпитање и образовање у САПВ. Већ је истакнуто да су садржаји овог програма посебно разрађени за узраст до треће године и за узраст од треће године до поласка детета у школу. На изванредан начин, ови делови програма представљају одвојене концепције, које заједно чине јединствени програм. У *табели 2* су представљени садржај и структура поменутих концепција. Саставни део програма чине објашњења за његову конкретизацију, посебно разрађена за оба дела.

Табела 2: Структура и садржај Програма васпитно-образовне делатности у установама за предшколско васпитање и образовање у САПВ

Програм васпитно-образовне делатности у установама за предшколско васпитање и образовање у САПВ	
За узраст до треће године	За узраст од треће године до поласка у основну школу
<ul style="list-style-type: none"> – Значај, циљ и задаци предшколског васпитања; – Задаци и неке битне карактеристике предшколске установе; – Основни принципи за организацију васпитно-образовне делатности; – Облици организације васпитно-образовне делатности; – Садржина васпитног рада; – Објашњења Програма васпитно-образовне делатности; – Услови за реализацију програма; – Сарадња са родитељима; – Организација васпитно-образовне делатности; – Васпитни рад у првој години живота; – Васпитни рад у другој години живота; – Васпитни рад у трећој години живота. 	<ul style="list-style-type: none"> – Задаци и неке битне ознаке предшколске установе; – Организација дневног живота деце у предшколској установи и принципи распореда рада; – Програм васпитно-образовне делатности (за млађу, средњу и старију групу); – Упутства за реализацију програма.

У даљем тексту прво ћемо представити део програма који се односи на узраст до треће године. Целокупна организација васпитно-образовног рада следи општи, заједнички циљ васпитања у тадашњем нашем друштву, који подразумева “свестрано развијену стваралачку личност”. Организована васпитна делатност у предшколској установи треба да “...обезбеди здравље и постави темеље за нормалан развој детета и за даље успешно образовање и васпитање и да се реализују и посебни задаци физичког, интелектуалног, социјалног, моралног и естетског васпитања” (Програм васпитно-образовне делатности ..., 1975: 12). Такође је наглашено да је институционално систематско друштвено васпитање деце у предшколском узрасту изузетно значајно за његов целокупан даљи развој и за формирање његове личности. У овом периоду најбурнијег дечјег психофизичког развоја изграђују се трајна позитивна својства стваралачке личности. Полазећи од потреба породице у којој су оба родитеља запослена, аутори програма истичу значај предшколских установа. Стручна лица у њима преузимају целокупну бригу о детету за време док су родитељи на послу, негују га и васпитавају. При том се наглашава значај породичног васпитања, чији се недостатак не може надокнадити ниједним другим обликом васпитања. Аутори овог дела програма тврде да институционално предшколско васпитање за узраст до треће године не произилази из потреба детета. Оно представља допуну

породичном васпитању, а у извесном смислу и замену за породицу, у случајевима када родитељи нису у могућности да сами негују и васпитавају своје дете. То подразумева континуирану чврсту сарадњу предшколске установе са породицом и друштвеном заједницом у којој она делује.

У делу програма за децу до треће године истакнуто је неколико посебних задатака. Пре свега, неопходно је развијати здраво, физички добро и складно развијено дете, које ће постепено овладати својом моториком, развити своју чулну осетљивост, као претпоставку потпунијег доживљаја света. У предшколској установи је потребно обезбедити услове за изграђивање осећања сигурности и за постепено осамостаљивање детета, као и могућности за спонтану активност и игру, у циљу формирања задовољног и радосног детета. Аутори програма се залажу и за подстицање развоја природне радозналости детета, у односу на свет који га окружује, за развој његових интелектуалних и говорних способности, подршку природној спремности детета да своја искуства уобличи и креативно изрази на себи својствен начин. На крају, али не мање битан задатак, јесте навикавање детета на сарадњу с одраслима и другом децом, као и стварање услова за међусобно зближавање и доживљавање задовољства у заједничким активностима, богаћење социјалних искустава, усвајање норми понашања и моралних вредности.

Основни принципи организације васпитно-образовног рада подразумевају сталну и неопходну емоционалну подршку детету, стварање подстицајне средине за његову максималну активност, према личним интересовањима, као и усаглашавање васпитних ставова и поступака предшколске установе и породице. Да би се успоставила неопходна чврста емотивна веза васпитач–дете и развила његова сигурност, захтева се сталност васпитачице у раду са једном групом деце овог узраста. Деца до треће године се у предшколској установи распоређују у две, три или четири групе (одојчад, од 9 (12) до 16 (18) месеци, од 16 (18) до 24 месеца, од две до три године). Једну групу могу да чине деца приближно истог узраста и нивоа развоја. Број група се одређује према узрасту и броју уписане деце. У групи деце старости до једне године може боравити осморо деце, у групи до две године борави највише дванаесторо деце, а до петнаесторо деце може бити у групама узраста од друге до треће године. Истакнута је и могућност формирања подгрупа, у случају да једну групу похађају деца различитог узраста.

Посебан део овог програма односи се на режим дана за дете, којим се регулише његова исхрана, нега, боравак на ваздуху, активност, игра и спавање, при чему се максимално мора водити рачуна о индивидуалним потребама сваког детета и саставу групе. То подразумева да у режиму

дана није чврсто фиксиран дневни распоред активности, нити је с овом децом могуће организовати фронтални облик рада. Приликом утврђивања могућег режима дана у установи, мора се водити рачуна о дужини спавања и будног стања деце, о броју obroка и временским интервалима између њих, о дужини боравка деце у установи, као и о величини групе.

Садржај програма за децу до друге године разрађен је по узрасним месецима, а за децу узраста три године садржаји су представљени кроз физичко васпитање, упознавање околине, развој говора и естетско васпитање.

Осим овог програма, истакнуто је да војвођанска програмска концепција обухвата и *Програм васпитно-образовне делатности у установама за предшколско васпитање и образовање, за узраст од треће године до поласка у основну школу*. Аутори овог програма полазе од констатације да породица још увек има значајну улогу у васпитању предшколског детета, али у исто време наглашавају потребу и интересовања деце за дружење с вршњацима. То је један од кључних разлога што се друштвеном васпитању у предшколским установама, које је одређено као допуна породичном васпитању, мора посветити посебна пажња. У складу с поменутиим општим циљем васпитања, програмом су конкретизовани задаци предшколске установе. Између осталог, они подразумевају стварање услова за осамостаљивање детета, развој поверења у себе и друге људе, за спонтану активност и игру, за проширење социјалних искустава детета, стицање основних знања о другим људима и друштвеним односима, усвајање основних правила понашања, моралних вредности и развој способности моралног расуђивања. Поменути задаци подразумевају могућност да дете доживи лепо у свом окружењу и да га стваралачки изрази, на себи својствен начин. Истакнут је и захтев за стварање услова за стицање нових знања и способности учења, у функцији припреме детета за полазак у школу.

Унутрашња организација предшколске установе за децу од треће године до поласка у школу подразумевала је могућност полудневног, целодневног и двократног боравка детета у њој, са или без планиране исхране, у зависности од потреба родитеља и материјалних могућности установе. Као основне форме активности, наводе се слободна и усмерена игра, односно занимања и радни задаци. Овим програмом су одређени васпитно-образовни задаци за рад са децом млађе, средње и старије групе, који су одређени захтевима за правилан раст и физички развој деце, њихову социјализацију, изграђивање елементарних моралних особина и радних навика, развијање интелектуалних способности и говора детета, као и подстицање њиховог сензорног и емоционалног развоја у додиру са лепим. У складу с овим захтевима, у програму су разрађени садржаји и активности по областима (табела 3).

Табела 3: Програмске области предшколског васпитања и образовања, за узраст од треће године до поласка у основну школу

Млађа група (четврта година живота)	Средња група (пета година живота)	Старија група (од пете године до поласка у школу)
<ul style="list-style-type: none"> – Физичко и здравствено васпитање – Упознавање околине – Развој говора – Ликовно васпитање – Музичко васпитање 	<ul style="list-style-type: none"> – Физичко и здравствено васпитање – Упознавање околине – Формирање елементарних математичких појмова – Развој говора – Ликовно васпитање – Музичко васпитање 	<ul style="list-style-type: none"> – Физичко и здравствено васпитање – Упознавање друштвене и природне средине – Формирање елементарних математичких појмова – Развој говора – Језик друштвене средине – Ликовно васпитање – Музичко васпитање

Треба истаћи да у су периоду између 1969. и 1995. године у Србији егзистирали још неки програми, осим две поменуте концепције. Тако је Просветни савет СР Србије, маја 1975. године усвојио *Основе програма васпитно-образовне делатности дечијег вртића и васпитне групе предшколске деце при основној школи*. Овај програм настаје у периоду када се чине извесни покушаји приближавања србијанског програма војвођанском. Још један програм је обележио овај период. Од школске 1985/86. године, у васпитно-образовном раду с децом до њиховог поласка у школу примењује се програм *Предшколско васпитање и образовање у САПВ*. Усвојио га је Просветни савет Војводине, маја 1984. године. Сачињен је након вишегодишњег рада стручних лица разних профила. Заснован је на тадашњим савременим сазнањима и достигнућима предшколске педагогије, дечје психологије, медицине, као и на основу искустава из педагошке праксе. У њему је уграђено заједничко југословенско програмско језгро предшколског васпитања и образовања и усаглашен је са србијанском концепцијом предшколског програма. Због обимности текста, садржај и структура ових програма није представљена у раду и биће предмет разматрања неком другом приликом.

Закључна разматрања

Период од 1969. до 1995. године обележен је покушајима обједињавања србијанских и војвођанских предшколских програма. Усвајали су их просветни савети Србије и Просветног савета САПВ, а све до 1996. године равноправно су реализовани. Предшколско васпитање и образовање је делом било интегрисано у јединствени систем васпитања и образовања у

тадашњој Југославији, пре свега у функцији припреме деце за полазак у школу. Међутим, мада се пошло од јединственог циља, да је потребно сву децу старијег предшколског узраста обухватити предшколским васпитањем, ова идеја је споро реализована.

Сагледавањем програмских концепција, запажамо да је сваки наредни програм сачињен тако да се “ослања” на претходни, али и на утврђена научна сазнања о развоју предшколског детета и педагошка искуства тога и претходних периода. Зато у тада актуелним програмима запажамо доста сличности у теоријској подлози, утврђеним циљевима и задацима, аспекту развоја личности, тумачењу игре и дидактичко-методичким упутствима за њихову реализацију. Међутим, евидентне су извесне недоречености које се односе на индивидуално програмирање рада васпитача, евалуацију његовог рада, тумачење система игара и играчака, примерених деци овог узраста. Када знамо да су аутори предшколских програма користили инострана и домаћа искуства у припреми својих концепција, можемо претпоставити да се узроци поменутих и неких других недоречености налазе у непотпуним подацима који су им у то време били доступни.

Имајући у виду постојеће проблеме у реализацији васпитно-образовног рада са предшколском децом, условљене тадашњом економском кризом у земљи и многобројним непознаницама у области научне теорије и педагошке праксе, треба истаћи да је развој ових програма ипак текао узлазном линијом. Многе њихове карактеристике и тадашња схватања о учењу и развоју предшколског детета и данас су прихваћени у систему савременог предшколског васпитања и образовања.

Напомена: Чланак је резултат рада на пројекту “Образовање за друштво знања”, број 149001 (2006–2010), чију реализацију финансира Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије.

Литература

- Гавриловић, А. (1998). *Систем друштвене бриге о деци у Србији*. Београд: Сл. гласник РС.
- Хорват, Л. (1986). *Предшколско васпитање и интелектуални развој*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Ничковић, Р. и сар. (1971). *Просвета, образовање и васпитање у Србији*. Београд: Завод за издавање уџбеника СР Србије.
- Програм васпитно-образовне делатности у установама за предшколско васпитање и образовање у САПВ (1975)*. Нови Сад: Педагошки институт Војводине.
- Програм васпитно-образовног рада у предшколској установи (1970)*. Београд: Научна књига.
- Група аутора (1964). *Васпитање и образовање предшколског детета (Избор реферата са семинара из предшколског васпитања, одржаног 1959. године у Москви)*. Београд: Југословенски завод за проучавање школских и просветних питања.